

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Елица Лозанова-Белчева

на дисертационен труд

на Калин Томов

на тема „Развитие на дигиталния вътрешен пазар”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор” по професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Икономически изследвания на ЕС)

Предложеният за рецензиране дисертационен труд поставя акценти в една много интересна, актуална и динамично развиваща се тема и е с внушителен обем от 352 стр. и 5 приложения, разположени на 24 стр. Структурата на изследването включва увод, четири глави, заключение и библиография.

В уводната част докторантът представя своята изследователска хипотеза, а именно: „че политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар безспорно допринася за развитието на обществото и икономиката на съюза, но среща и редица предизвикателства, които тепърва следва да бъдат идентифицирани и преодолени, за да може политиката действително да доведе до залаганите общи очаквания - да осигури Европейският съюз да запази позицията си като световен лидер в дигиталната икономика, помагайки на европейските компании да растат в глобален мащаб”. В тази връзка са поставени и четири работни хипотези: „1) Дигиталната търговия и пазари се развиват в глобална среда, тяхното развитие е свързано и зависимо от общите икономически тенденции, а основните задачи и посоки на развитие са базирани на глобално равнище и се отнасят за всички държави и региони; 2) Освен общите задачи, модели на развитие и тенденции, развитието на дигиталния вътрешен пазар има и специфични цели и предизвикателства, произтичащи от институционалните, социално-икономическите, културните и исторически особености на европейския интеграционен проект.; 3) Способността за постигане на поставяните пред политика цели зависи от способността за преодоляване на предизвикателствата - в широкото поле на вътрешния пазар, регулирането е основната задача и инструмент на Европейския съюз. Същевременно обаче, където има несправяне с регулирането, има и по-слабо развитие на вътрешния пазар; 4) Възлагането на очаквания към политиката за развитие на

дигиталния вътрешен пазар, сравними по своята величина с програмата за изграждане на единния пазар без да се отчете променената международна, икономическа и най-вече институционална среда в рамките на самия Европейски съюз създава рискове пред общата ефективност на политическия процес.”

Калин Томов си поставя като основна цел на своята разработка е „да проследи и да проследи и анализира динамиката и тенденциите на развитие на политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар и да идентифицира основни и съществени предизвикателства, пред които е изправена с оглед постигане на залаганите общи и специфични цели”.

За реализирането на така набелязаната цел, докторантът формулира три основни задачи, които са свързани с: 1) „анализ на основните тенденции за развитие на вътрешния пазар и на дигитализацията на вътрешния пазар в контекста на тенденциите в глобалната икономика и на икономическите цикли – включващ: анализ на общата рамка по отношение на публичните политики за развитие на пазарната интеграция в Европейския съюз и за насърчаване на технологичното развитие на икономиката в контекста на дигиталните технологии; анализ на общите икономически тенденции на вътрешния пазар в контекста на глобалната икономика и икономическите цикли; анализ на тенденциите за развитие на дигитално общество в Европейския съюз в контекста на надграждането на вътрешния пазар в дигитален вътрешен пазар. 2) анализ на основните елементи от досега провежданата и изпълнявана политика и резултатите, които са постигнати, което предвижда идентифициране на основните елементи на единна политика за развитие на дигиталния вътрешен пазар, разглеждане и анализ на изпълнените действия и постигнатите резултати, и в този контекст и на общо залаганите цели пред тези действия. 3) анализ на новоприеманите цели и мерки на политиката и на основните предизвикателства, където ще се извърши анализ на новоприеманите и залагани цели, задачи и действия в рамките на поредния политически цикъл на институциите на Европейския съюз, както и съответно идентифициране на общите и конкретни предизвикателства и основни фактори пред отделните мерки за изпълнение на политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар, както и на специфичните предизвикателства, произтичащи от институционалните, социално-икономически, културни и исторически особености на Европейския съюз”.

Дисертационният труд е разработен според изискванията на жанра докторска дисертация и в уводната част също така са представени обектът на изследването, а

именно: „от една страна вътрешният пазар на Европейския съюз в контекста и на световните пазари и дигитална търговия, а от друга страна политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар, в това число и институциите на съюза като отговорни за формулиране, провеждане и изпълнение на политиката” и предметът на разработката: „отношенията между участниците на вътрешния пазар и общото икономическо развитие, в това число напредъкът към дигитализация на обществените отношения и икономиката, ...а също така и предизвикателствата пред конкретните елементи от политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар, включително сложните между-институционални отношения, определящи динамиката и посоката на политическия процес за интеграция на вътрешния пазар и надграждането му в дигитално измерение”.

Използваните изследователските методи са исторически, телеологичен, сравнителен и сравнително-правен анализ, както и количествени и аналитични методи за сравнение. Докторантът развива своето изложение, като се базира на задълбочени проучвания по основните въпроси, свързани с развитието на дигиталния вътрешен пазар и анализира предходни изследвания по тематиката, данни за основни макроикономически показатели по отношение на функционирането на вътрешния пазар и неговото развитие. Издирени и анализирани са официални документи на Европейския съюз в тази област и са проведени дълбочинни интервюта „на ниво представители на държавите-членки и на институциите, участващи в процеса на обсъждане на общата политика за развитие на дигиталния вътрешен пазар, както и във вземане на решения по конкретни теми и досиета с отношение към тази политика”.

Дисертантът използва и различни изследователски подходи за постигане на поставените цели и задачи - системен подход „за разглеждане на политиката за развитие на дигиталния вътрешен пазар като едно цяло, съставено от отделни компоненти, както и взаимодействието му със системи, процеси и явления от общата среда, както в рамките на Европейския съюз, така и в глобален мащаб”, „бихейвиористичен подход за изясняване на поведенческите механизми на вземане на решения от участниците в рамките на вътрешния пазар” и „управленски подход и исторически институционализъм за анализ на институционалните аспекти при формулирането и провеждането на политики на ниво Европейски съюз”.

Разработването на една толкова многоаспектна и сложна тема изисква дефиниране на използваните термини и понятия, което Калин Томов прави в първата точка на първа глава (1.1.). Там той изяснява двата основни в труда термина – вътрешен

пазар и дигитален пазар, позовавайки се на официалните документи и първичното законодателство на ЕС (за вътрешен пазар) и на доклада на Международната търговска комисия в САЩ (за дигитален пазар).

В първа глава докторантът проследява теоретичните научни изследвания по темата (т.нар. State-of-the-art) и откроява на техните специфики като коректно цитира използваните източници. Авторът отграничава различните течения и теоретични модели, като акцентира върху ключови въпроси (точка 1.2.). Съвсем логично и правилно докторантът обръща внимание върху създаването и развитието на вътрешния пазар като основа за създаване и развитие на дигиталния вътрешен пазар (т.1.3).

Вътрешният пазар в контекста на глобалната икономика и тенденциите за развитие на дигиталния вътрешен пазар са обект на анализ във втората глава на дисертацията. Използвани са статистически данни, за да се открият тенденциите на развитие на икономиките на държаните-членки на ЕС, които са онагледени с 21 таблици и 12 графики и допълнени с приложенията към текста.

Третата глава обръща внимание върху политиката на ЕС за изграждане на дигитален вътрешен пазар. Откроена е Програмата в областта на цифровите технологии за Европа (т.3.1) и нейните основни области – динамичен цифров пазар, оперативна съвместимост и стандарти, доверие и сигурност, високоскоростен и свръх-скоростен достъп до интернет, научни изследвания и иновации, повишаване на грамотността за ползването на цифрови технологии и приобщаването към цифровото общество, ползите от ИКТ за обществото. Познаването на нормативната уредба и уменията за нейното разчитане и тълкуване проличават в разработката на докторанта. Той се спира и върху резултатите от изпълнението на заложените мерки в областта на цифровите технологии в ЕС. Стратегията за цифровия единен пазар за Европа и действията по нейното изпълнение също са обект на анализ в тази глава (т.3.2)

Последната, четвърта глава на дисертационния труд е свързана с изследване на специфичните институционални предизвикателства пред европейската политика за развити на дигиталния вътрешен пазар. В тази част докторантът обобщава данните от проведеното собствено емпирично изследване, направено на база на събеседване с представители на държавите-членки и на институциите на ЕС - представители на Европейската ресорна група към Съвета – работна група „Защита на потребителите и информация”. Тази последна част на дисертационния труд дава не само ценен емпиричен материал, но и задълбочени анализи и обобщения, показващи доброто познаване на проблематиката и спецификите на свързаните процеси. Събраният,

обработен и детайлно представен емпиричен материал подкрепя поставената изследователска хипотеза.

Докторантът обобщава акцентите и изводите си след всяка глава

В заключението Калин Томов обобщава направените изводи и постигнатите резултати, изпълнението на поставените задачи и бъдещите предизвикателства през развитието на вътрешния пазар и по-специално на дигиталния пазар в ЕС.

Библиографията съдържа 116 източника, към тях са добавени и 88 официални документа и отделно 20 интернет източника.

Авторефератът към дисертационният труд е в общ обем от 38 страници и е съставен съобразно изискванията.

В справката за научните приноси са формулирани 11 приноса на докторанта.

По темата на дисертационния труд докторантът е публикувал 5 статии, от които 2 самостоятелни и 3 в съавторство (1 от тях е на англ. език).

Калин Томов е участвал и в пет научни форума по темата на своето изследване, където е представил доклади – от тях 3 са международни и са проведени в Белгия (2) и Турция (1).

В заключение следва да посочим, че докторантът е изпълнил поставените цели и задачи и е доказал своята хипотеза в изследването си. Детайлното проучване, професионалният опит, аналитичност и умения за синтез и анализ на докторантът му дават възможността да акцентира, да заема лична позиция и да прогнозира развитието на дигиталния вътрешен пазар. Стилът е изчистен, стегнат и четивен, въпреки огромния обем, илюстриран с 27 таблици и 31 графики.

Към докторантът нямам сериозни забележки и бих отправила следния въпрос:

Следвайки международните събития от последните няколко месеца, как виждате бъдещето на европейския дигитален пазар на ЕС след Брекзита?

На основание на общата положителна характеристика на дисертацията и в съгласие с нормативните документи за придобиване на научната и образователна степен „доктор”, препоръчвам убедено и категорично на уважаемото жури да гласува положително за присъждането на Калин Томов на образователно-научната степен „доктор“.

19.09.2016 г.

Доц. д-р Е. Лозанова-Белчева